

A black and white close-up portrait of Pasqual Maragall, a man with a mustache, smiling slightly. The lighting is dramatic, with strong shadows on the right side of his face.

Jaume Badia

Jaume Bellmunt

Quim Brugué

Joan Fuster-Sobrepere

Oriol Nel·lo

Jaume Claret (coord.)

Pasqual Maragall

Pensament i acció

 La Magrana

LLEGAT PASQUAL MARAGALL

© Fundació Catalunya Europa, 2017.

© de l'edició: Jaume Claret Miranda, 2017

© dels textos: Borja de Riquer, Josep Maria Vallès, Jaume Claret, Joan Fuster-Sobrepere, Oriol Nel·lo, Quim Brugué, Jaume Bellmunt i Jaume Badia, 2017

© d'aquesta edició digital: RBA Libros, S.A., 2017.

Diagonal, 189 - 08018 Barcelona.

rballibres.com

**Ajuntament
de Barcelona**

**Generalitat
de Catalunya**

REF.: ODBO081

ISBN: 9788482648330

Composició digital: Newcomlab, S.L.L.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Tots els drets reservats.

Índex

Pòrtic

Presentació

LA POLÍTICA ÉS LA GENT

LA CIUTAT DE PASQUAL MARAGALL

POLÍTIQUES PÚBLIQUES I CIUTADANIA

L'«ACCIÓ CATALANA» DE PASQUAL MARAGALL

CODA: LA TREVA OLÍMPICA

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Notes

PÒRTIC

BORJA DE RIQUER I JOSEP MARIA VALLÈS

Durant més de quaranta anys, Pasqual Maragall i Mira ha tingut una presència activa en la vida política a Catalunya i a Espanya. De manera progressiva, la irradiació d'aquesta presència s'ha anat estenent i ha transcendit de l'àmbit de la seva Barcelona per projectar-se com una de les poques figures catalanes de referència a escala global. Són prou conegudes algunes de les seves actuacions i manifestacions públiques en tots els espais on ha hagut d'intervenir. En canvi, han quedat a l'ombra reflexions i anàlisis més personals, expressades en documents i notes que poden ajudar a comprendre millor la seva figura en totes les seves dimensions.

La intenció de la Fundació Catalunya Europa de promoure aquesta obra és justament facilitar una aproximació ben documentada a la llarga vida política de Maragall, i intentar explicar-ne algunes de les claus principals per interpretar-la amb més coneixement de causa. Amb aquest objectiu, el programa Llegat Pasqual Maragall de la Fundació Catalunya Europa va definir unes línies bàsiques de recerca i va seleccionar els responsables d'explorar-les.

El resultat es presenta ara en aquest volum. Els assaigs

que l'integren es desenvolupen entorn dels eixos definits per la trajectòria de l'alcalde de Barcelona i president de la Generalitat de Catalunya: l'acció política com a eina de canvi social; la ciutat i el territori com a espai d'intervenció pública; la seva visió d'una Catalunya projectada cap a Espanya i Europa, o les polítiques de govern com a producte d'una obra de conjunt. Els Jocs Olímpics del 1992 poden servir com a paràbola d'una experiència pública que no s'esgota en aquest episodi i que el transcendeix clarament. Els autors dels textos han disposat de tota la documentació catalogada en els arxius de Pasqual Maragall, tant el personal com l'oficial. L'han utilitzada i interpretada amb tota la llibertat que correspon a una tasca intel·lectual com la que se'ls va proposar.

Aquesta revisió de l'obra de Maragall i de les reflexions que sempre l'han acompanyada ratifica que el catàleg de les seves preocupacions principals conté qüestions encara obertes, tant en l'escenari polític nostre com a escala global. No ha anat a remolc dels fets ni ha improvisat, com de vegades s'ha afirmat. Més aviat s'ha volgut anticipar en el tractament de fenòmens complexos que les nostres societats començaven a experimentar. Es pot discutir sobre el grau d'encert d'aquest tractament, però no se li pot negar el mèrit d'haver-los encarat amb la lucidesa i el coratge propis de l'autèntic lideratge polític.

Des de perspectives diferents, els assaigs d'aquest volum aporten elements que constitueixen materials útils per a qualsevol treball de conjunt sobre la persona i l'obra de

Pasqual Maragall. D'aquesta manera, es podrà anar situant la seva figura en el lloc que una valoració justa li ha de reconèixer, sense cap mena de dubte, en la història contemporània del país.

PRESENTACIÓ

JAUME CLARET

La Fundació Catalunya Europa (FCE) té, entre d'altres, la missió d'«analitzar i difondre el pensament i l'acció política de Pasqual Maragall», una tasca que desenvolupa, sobretot, a través del programa Llegat Pasqual Maragall. Fou precisament el seu Consell Acadèmic Assessor qui va entomar la idea d'impulsar una publicació que fos un estudi de l'obra i les idees maragallianes i, alhora, una primera aproximació als materials arxivístics i bibliogràfics del personatge. Els professors Borja de Riquer i Josep Maria Vallès van ser els responsables d'esbossar un projecte inicial que, després de ser aprovat pels òrgans de la FCE, em van proposar de coordinar pel que fa al disseny definitiu.

Aquella idea inicial ha reeixit en aquest volum, gràcies a la feina, la professionalitat i el compromís dels autors signants dels diversos assajos que el componen. Els encàrrecs demanaven realitzar aproximacions temàtiques, resseguint l'evolució cronològica del personatge des dels seus anys de formació fins a la presidència de la Generalitat, passant per l'alcaldia de Barcelona. Cada aproximació aporta cares diferents i complementàries a un personatge polièdric, però no estem, insistim, davant d'una

biografia canònica, sinó enfront d'un primer mapa de situació, un manual d'ús. En altres paraules, es tractava d'obrir camins, plantejar escenaris, intuir lectures i proposar interpretacions perquè futures recerques aprofundeixin en la complexitat del pensament i de l'acció política de Pasqual Maragall.

L'historiador Joan Fuster-Sobrepere és l'encarregat d'obrir el volum analitzant com Maragall va fer l'aprenentatge del poder, institucional i de partit, i de quina manera el va exercir, a partir d'un particular bagatge — familiar, ideològic, acadèmic i vivencial— que va traslladar a la pràctica política. Se'ns apareix així un polític especialment dotat i, alhora, també se'ns revela una figura d'excepcional honestat intel·lectual que, en tot moment, reflexiona críticament sobre la pròpia tasca.

En segon lloc, el geògraf Oriol Nel·lo ens presenta unes vides paral·leles entre l'evolució de la ciutat de Barcelona i qui ha estat un dels seus millors alcaldes. El fet urbà sorgeix com un dels fils vermells de continuïtat en la seva trajectòria, des de la seva formació acadèmica i experiència laboral fins al seu paper decisor i al capdavant de les institucions barcelonina i catalana.

Encara és més concret el camp de joc on se situa el polític Quim Brugué: les polítiques públiques. O, dit d'una altra manera, quines van ser les accions i mesures destinades a impactar en la vida quotidiana i futura de la ciutadania. El desplegament d'unes o altres polítiques públiques evidencien millor que cap declaració quins han

estat els fonaments ideològics i la continuïtat d'una determinada concepció de la societat per part del primer alcalde i després president Pasqual Maragall.

Pren el relleu l'analista Jaume Bellmunt, que cerca els fonaments ideològics del Maragall ciutadà i polític. En aquest capítol, ens acostem a la visió del personatge respecte dels grans conceptes polítics —catalanisme, federalisme, socialisme...—, per descobrir com la presència de continuïtats en el seu pensament no ha impedit el replantejament constant de les pròpies posicions i idees.

Tanca aquests quatre assajos temàtics una coda centrada en el discurs d'inauguració dels Jocs Olímpics de Barcelona. Es tracta, per tant, d'un text breu que, valent-se del simbolisme del moment i del parlament, pretén ser, gràcies a la ploma de Jaume Badia, una evocació a la figura de Pasqual Maragall en un escenari irrepetible.

Tothom té el seu propi Maragall i en preserva una imatge determinada lligada a un fet, una declaració o un moment. Amb tot, la memòria tendeix sovint a confondre els contorns fins a construir records nous, no sempre precisos quan no inexactes. Conscients d'aquests perills, els autors han volgut recuperar els textos i les paraules precises, per tal de restaurar —fins allà on sigui possible— el Maragall real, tot evitant temptacions hagiogràfiques, lectures teleològiques i aproximacions maniquees. Evidentment, la pròpia tria condiciona el relat, però segurament la proximitat a les fonts —als fons preservats a la FCE, als arxius personals dels autors i a les diferents hemeroteques

i biblioteques— garanteix una major fidelitat. Atès que l'objecte d'estudi és comú i l'univers de referències finit, resulta inevitable que algunes citacions es reiterin i, en alguns casos, determinats fets se solapin. Tant les inevitables reiteracions com els possibles errors s'han intentat reduir a la seva mínima expressió, però si, malgrat l'esforç, alguns sobreviuen, només cal blasmar l'editor.

El llibre haurà aconseguit el seu objectiu si és capaç de fer arribar al lector un retrat complex i alhora clarificador sobre el personatge, i si permet suggerir a l'investigador nous camins d'aproximació a una figura i un moment cabdals de la nostra història. En resum, si gràcies a les pàgines que segueixen pot comprendre's millor el nostre passat recent i, sobretot, incidir en el nostre debat del present i el futur. Sense cap voluntat de caure en lectures tramposes i interessades, ni de substituir el despectiu «maragallades» per lloances acrítiques, però sí posant en valor un pensament i una acció polítiques. Si coincidim amb Ralf Dahrendorf que la clau per assegurar prosperitat, civilitat i llibertat a un poble passa per «fortalecer, y en parte reconstruir, la sociedad civil» (1996: 77), es fa evident la pertinència de recuperar el pensament i l'obra política d'algú tan compromès amb la civilitat com Pasqual Maragall.

LA POLÍTICA ÉS LA GENT

JOAN FUSTER-SOBREPERE

1. L'ESCOLA POLÍTICA DE LA MILITÀNCIA (1959-1979)

El 15 de desembre del 2003 Pasqual Maragall va passar la tarda preparant el discurs d'investidura com a president de la Generalitat que havia de fer l'endemà al Parlament de Catalunya. Al vespre, quan es va poder escapar una estona, va fer cap a l'Hospital del Mar per visitar José Ignacio Urenda, que estava agonitzant. Feia dies que estava hospitalitzat amb problemes cardíacs però, aquell mateix dia i d'una manera imprevista, la malaltia havia girat de forma que semblava irreversible. A l'hospital hi havia alguns amics d'Urenda, entre els quals Xavier Rubert de Ventós i Daniel Cando, i l'esperava Xavier Casas —metge i llavors primer tinent d'alcalde de Barcelona—, que va posar Maragall al corrent de la delicada situació del pacient i de la més que probable irreversibilitat del procés. A l'ascensor Maragall insistia vehementment a Casas sobre les possibilitats d'actuar per salvar el seu amic, negant-se tossudament a acceptar la situació. A la fi, com si necessités fer una darrera i radical protesta, va inquirir-li de manera contundent: «Si fos el teu pare, què faries?». La resposta, tranquil·la, racional, professional, va ser una

confirmació: no hi havia res a fer. Aquell matí, poc abans que el Parlament proclamés Maragall president de la Generalitat, Urenda va morir.

1.1. *El Front Obrer de Catalunya (FOC)*

L'atzar havia volgut tancar un cercle que havia començat feia més de quaranta anys, quan una tarda de primavera tres joves estudiants, Pasqual Maragall, Isidre Molas i Rafel Pujol, anaren a una cita a l'entresolat d'uns billars de la Gran Via, prop de la universitat. Era una entrevista amb un dirigent de l'Associació Democràtica Popular de Catalunya (ADP) —la branca catalana del Frente de Liberación Popular (FLP)— i es tractava de reconstruir la Nova Esquerra Universitària (NEU) —organització universitària de l'ADP—. En acabar la conversa, quan els tres joves ja estaven convençuts i llestos per incorporar-se a la NEU, Urenda —el dirigent que els enrolava— els va aclarir, abans d'acomiar-se'n, que eren els tres únics militants de l'organització. I en els mesos següents van treballar de valent per fer créixer la NEU. En aquell bar, en aquella conversa amb aquell home una mica més gran que ells, d'aspecte discret però de maneres amables i seductores, va començar per al jove Pasqual Maragall un compromís polític que ja no abandonaria mai. Aquell matí de desembre del 2003, al Parc de la Ciutadella, el nou president de la Generalitat va iniciar el seu discurs recordant Urenda.

El compromís polític en la clandestinitat, sota l'amenaça

de la repressió franquista, tenia un component moral, emocional i intel·lectual, però era sobretot una experiència vital transformadora quan s'estenia en el temps. Creava vincles poderosos de lleialtat i confiança, esdevenia una forma de fraternitat en el risc. Però sovint també es consumia en lluites estèrils, nominalistes o ideològiques, fruit de l'aïllament i la persistència del règim, les derrotes i les caigudes.

L'ADP, igual que l'FLP dels primers temps, era una organització sense vincles amb els partits històrics d'abans de la guerra i estava formada principalment per joves provinents d'ambients catòlics, molts d'ells fills dels guanyadors de la guerra. El primer grup a Barcelona el formaren gent com Urenda, Joan Gomis, Alfonso C. Comín, Joan Massana i José Antonio González Casanova, un grup més o menys vinculat a la revista catòlica *El Ciervo* que havia connectat amb els grups que paral·lelament estaven impulsant el diplomàtic Julio Cerón, a Madrid, i José Ramón Recalde, a Donosti, amb propòsits similars. Feia poc que els tancs soviètics havien envaït Hongria, i els primers símptomes de contestació universitària s'havien deixat sentir amb força en els fets de 1956-1958. Una nova generació, la dels nascuts just al final de la guerra, començava a activar-se, i naixia un estol d'organitzacions polítiques noves; d'una banda, per desconfiança dels partits de l'oposició democràtica tradicional per la seva moderació o per la pura inacció que practicaven i que sovint els feia invisibles, i de l'altra, per una simètrica desconfiança

respecte del Partit Comunista d'Espanya (PCE) deguda a motius sovint contradictoris —pel seu dogmatisme, pels mateixos fets del 1956 a Hongria i Moscou, per l'estigmatització de què era objecte sota la dictadura, en la guerra freda i en el món catòlic.

Això no vol dir que l'ADP tingués un cos de doctrina gaire estructurat, en un manifest inicial es definia dient:

Un grupo de catalanes socialistas —obreros, profesionales y estudiantes— ha decidido constituir la ADP para abrir un nuevo camino dentro de la oposición catalana, reuniendo a todos aquellos revolucionarios que, sin doblégarse al dogmatismo político e ideológico del Partido Comunista y sin caer en la tibieza a la que ha llevado a los socialdemócratas un mal entendido respeto por la llamada forma «democrática» de los actuales estados liberales, desean trabajar con un profundo sentido del compromiso político en la construcción de la sociedad sin clases.

Tot seguit, establia un programa de federalisme per a Espanya, la necessària renovació ideològica del socialisme, una formació de quadres sindicals i un compromís de coherència ideològica en la pràctica política, i s'acabava inscrivint dins la confluència entre «els revisionistes» de les democràcies populars —la Iugoslàvia de Tito—, els socialistes revolucionaris dels països occidentals —l'esquerra socialista italiana i francesa—, i els moviments d'alliberament nacional dels països subdesenvolupats —Algèria i Cuba, en primer lloc—, uns corrents, concloïa, «que hacen nacer la esperanza de una nueva fuerza socialista mundial» (Fundació Campalans, 1994: 15).

L'any 1961 l'ADP es va escindir entre els partidaris de passar a la formalització d'un partit estructurat i a un

activisme més radical, que van crear el Front Obrer de Catalunya (FOC) —Isidre Molas, Josep Maria Picó, Manuel Castells—, i els que es mantingueren en les posicions de més flexibilitat organitzativa i transversalitat ideològica, que van conservar les sigles ADP, entre els quals hi havia Urenda i Maragall. La solidaritat amb la vaga d'Astúries que propugnava el PCE l'any 1962 i la repressió que la va seguir van portar la majoria del grup del FOC i Urenda a la presó. Hi passarien un any, i allà les dues branques es van reconciliar i van prendre en endavant les sigles FOC.

Maragall, que ja començava a tenir un paper destacat com a dirigent de la NEU, va haver d'amagar-se un temps a Montserrat. Junt amb els universitaris del Moviment Socialista de Catalunya (MSC), que encapçalava Raimon Obiols, i estudiants independents, havien constituït el Moviment Febrer del 62. I en un altre pla, també participaven, juntament amb Xavier Folch, del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), en el Comitè de Coordinació Universitària. Van ser dos precedents que, tot i no tenir continuïtat, resulten significatius. El Moviment Febrer del 62 va ser un intent anticipat i no reeixit d'unitat socialista, sembla que a causa de l'oposició dels membres catalans de l'FLP a l'exterior. El Comitè de Coordinació Universitària era una primera instància unitària de participació comunista al costat d'altres grups de l'oposició democràtica.

Quan els empresonats van sortir en llibertat, arran de la reducció de condemna per l'entronització de Joan XXIII, el

partit ja s'havia reunificat amb les sigles FOC dins i fora de la presó. Maragall des de fora havia començat la reconstrucció i es va integrar en la direcció fins a la seva dissolució entre el 1969 i el 1970. Aquesta direcció prepararia la segona conferència del FOC, que se celebraria el 1964. La seva resolució, inspirada per Urenda, seria el primer document programàtic de les organitzacions Frente (FLP-FOC-ESBA) de certa consistència.

En qualsevol cas, l'activitat del grup es dirigiria en aquells anys a adquirir la major influència en el moviment obrer i en les recentment creades Comissions Obreres (1964). El FOC, tal com ha dit Vegara —que en aquells anys era l'home de l'aparell de propaganda—, «era un mundo que no tenía nada que ver con la llamada *gauche divine*. Era otro mundo, como colectivo éramos de otro mundo» (Vegara, 2012: 45). En aquest sentit, va ser molt diferent de l'organització madrilenya que havia fundat el diplomàtic Julio Cerón i que reunia des d'intel·lectuals, com el jesuïta Javier Aguirre i el corresponsal de *Le Monde* José Antonio Novais, fins al destacat grup de joves aristòcrates exmonàrquics que formaven Nicolás Sartorius, José Luis Leal i Juan Tomás de Salas, i de l'organització de l'exterior, formada bàsicament per estudiants i exiliats fortament radicalitzats i propers a l'extrema esquerra francesa. El FOC, que descansava en un reduït nucli d'activistes a temps parcial —no va tenir mai alliberats—, probablement per influència de la personalitat d'Urenda, es va orientar sobretot a aconseguir certa influència en el món obrer. Des

de molt aviat va tenir l'adhesió d'un grup de l'escola d'aprenents de la Maquinista que havia captat mossèn Dalmau i entre els quals hi havia Daniel Cando, Manuel Murcia i Tomàs Chicharro. Tanmateix, això no vol dir que no tingués influència en el món universitari, que la va tenir —tot i que el 1966 el seu protagonisme en el Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB) seria secundari—, o en els sectors professionals —Narcís Serra, Miquel Roca Junyent i José Antonio García Durán, entre molts altres, foren una cosa i l'altra successivament—. L'organització, fins que no es va establir, va haver de fer front a noves fuites i escissions cap al PCE/PSUC o cap a l'extrema esquerra.

Tanmateix, el document de la segona conferència va servir de base ideològica de les organitzacions Frente, i va ser el punt d'arrencada d'un procés que el mateix Maragall va qualificar de relançament. Les eleccions sindicals del 1966 van resultar un èxit per a l'estratègia de penetració de Comissions Obreres (CCOO) en les eleccions sindicals oficials, i la influència del FOC en alguns sectors començava a ser important. La direcció en aquests anys estava formada per un grup de cinc o sis persones molt estable.

Paral·lelament, els joves estudiants i professionals del FOC publicaven també en alguns mitjans de circulació legal, com la revista *Promos*. Aquesta revista estava impulsada per alguns elements de Força Socialista Federal —l'evolució cap a l'esquerra del grup de Crist-Catalunya

(CC)—, tot i que va arribar a dirigir-la el focista José Antonio García Durán. En els primers anys seixanta, hi col·laboraven regularment Antoni Jutglar, Isidre Molas, Armand Sáez, Pere Puig i esporàdicament molts altres focistes. Maragall hi va publicar alguns articles, sobre la indústria del cinema, un amb García Durán sobre el socialisme alemany criticant el programa de Bad Godesberg i, en el número dedicat a l'anàlisi dels Planes de Desarrollo, un sobre «El desarrollismo» com a ideologia del nou capitalisme espanyol. La revista mostra com penetraven en la joventut dels seixanta les idees de la nova esquerra. Incloïa la traducció o la ressenya d'articles i llibres de Pierre Mendès-France, André Gorz, Ernest Mandel, un monogràfic dedicat al sistema iugoslau, o una coberta dedicada el 1965 a la conversió del vell sindicat catòlic francès en una nova central d'orientació socialista i autogestionària, la CFDT.

També escrivien a *Ruedo Ibérico*, que era un altre tipus d'iniciativa articulada a París entorn del llibertari José Martínez i que reunia totes les famílies de l'esquerra heterodoxa: els comunistes dissidents Claudín, Semprún i Vicens; els poumistes de l'exili i els exfocistes d'Acción Comunista; alguns socialistes independents com Girbau; el món de l'exili parisenc, com els germans Goytisolo, i els militants residents a París de les organitzacions Frente: Ignacio Fernández de Castro, Ignacio Quintana, Manuel Castells i José Luis Leal, entre d'altres. Maragall hi va publicar algun article amb el pseudònim Raúl Torras sobre

«Problemas de la entrada de España en el Mercado Común» (1966). Tanmateix, de l'elaboració teòrica del FOC, la contribució més significativa a *Ruedo Ibérico* va ser el text de Josep Maria Vegara (Miguel Viñas) «Franquismo y revolución burguesa» (1972), on se substanciaven les tesis sobre l'èxit del desenvolupament capitalista a Espanya.

En aquests anys, Maragall portava una doble vida: la del militant clandestí i la d'un jove que l'any 1965, acabades les dues carreres de Dret i Econòmiques, entrava a treballar al Gabinet de Programació de l'Ajuntament de Barcelona i es casava amb Diana Garrigosa. Com que la feina era al matí, al cap d'un temps va entrar a treballar a la tarda al Servei d'Estudis del Banc d'Urquijo, que dirigia Ramon Trias Fargas.

L'any 1966, i gràcies a una beca per cursar estudis de «Planificació sectorial» de l'ASTEF (associació d'estudiants estrangers a França), va passar sis mesos a París, on va fer pràctiques al Comissariat del Cinquè Pla, amb Jacques Delors com a professor. Sembla que en la concessió de les beques de l'ASTEF, un organisme depenent del govern francès, tenia certa intervenció José Luis Leal, que treballava a l'OCDE i va facilitar que alguns militants de l'FLP hi accedissin, entre els quals hi havia Quintana, Joaquín Leguina, Carlos Romero i Juan Tomás de Salas. A París, Maragall va contactar amb el cercle dels exiliats de l'FLP, i també amb els socialistes d'esquerra del PSU, liderats per Michel Rocard.

L'any 1967 el FOC estava en plena expansió, havia arribat

als cent militants i tenia presència en un bon nombre de fàbriques a Barcelona i al Vallès Occidental. Justament en aquell moment es va produir un acostament a l'FSF amb vista a una unificació socialista. Probablement ja era massa tard, els sectors joves de les dues organitzacions, que ja començaven a radicalitzar-se, ho van impedir. Després dels èxits del 1966 tant en el front universitari (la fundació de l'SDEUB) com en l'obrer (l'èxit de CCOO en les eleccions sindicals), una febrada esquerranista que s'estendria fins al 1971 va impactar sobre tots els grups d'esquerrers catalans. Era la manifestació local d'un moviment generacional internacional que amb diverses formes es manifestaria l'any 1968 a París, Praga, Montevideo, Mèxic o Berkeley. En el PSUC, l'organització universitària va iniciar una deriva maoista que culminaria amb l'escissió del grup Unidad, i el mateix va passar en el FOC, on va aparèixer amb força un sector trotskista, i en l'FSF. L'ocasió de la formació d'un partit socialista a l'esquerra es va frustrar i la radicalització es va traslladar a l'SDEUB, que es va anar debilitant fins a la dissolució, i a CCOO, on va començar una lluita interna pel control i per les formes d'organització entre el PSUC i el FOC que més endavant els sectors escindits d'un i altre grup van accentuar. No obstant això, la política de treballar en la formació de quadres sindicals iniciada en la segona conferència del FOC havia donat fruits. Els anys 1967 i 1968 el FOC va arribar a ser majoritari en la coordinadora de CCOO de Barcelona, i els

seus dirigents encapçalaren un bon nombre de vagues obreres com la de la Maquinista.

A partir del 1968, amb la convocatòria de la tercera conferència, les lluites internes es van accentuar. El grup fundacional de socialistes d'esquerra es veia desbordat d'una banda pels trotskistes —que van ser expulsats—, i de l'altra per diversos grups més o menys espontaneistes influïts pel maoisme i fortament radicalitzats. La tercera conferència no es va arribar a tancar, les reunions cada vegada tenien menys participants. Una part dels dirigents obrers històrics (José Antonio Díaz i Manuel Murcia) abandonaren el partit, i es va convocar una quarta conferència, que ja es va celebrar sota l'estat d'excepció. Sembla que Maragall va abandonar el FOC en algun moment de l'any 1969. Vegara, el darrer dirigent històric que hi restava, ho va fer el 1970. No hi va haver dissolució formal.

1.2. Aprenentatges i frustracions

Tot i aquest final agònic i caïnita, el FOC va jugar un paper destacat en la resistència antifranquista en més d'un sentit: incorporant sectors provinents del catolicisme crític; participant decisivament en la construcció i l'èxit de les primeres CCOO, i formant un notable grup de quadres dirigents que en la transició jugarien un paper rellevant des del centre fins a l'esquerra. Sobre el paper del FOC com a espai de formació de quadres per a la futura

democràcia, Maragall escrivia l'any 1978 un balanç general, però certament autobiogràfic:

Resta dempeus la hipòtesi que l'exercici continuat, durant deu anys crucials i difícils, d'aquesta funció, no hauria estat possible sense l'existència de raons d'una certa importància —que cal anar esbrinant— i sense un cert sentit pràctic que alguns han qualificat de neopositivisme d'esquerra, prou contradictori amb els qualificatius apocalíptics que habitualment es reserven al FOC (...). L'originalitat, la novetat, i l'antidogmatisme del FOC van ésser durant molt temps el seu únic escut ideològic. Avui formen part, en dosis més assenyades, d'uns corrents polítics d'esquerra que són a la vegada tradicionals i prou heterodoxos (Maragall, 1978: 97).

La citació explica bé quin és el valor que Maragall donà a l'experiència d'haver dirigit en un llarg període de temps una organització clandestina sense una tradició, ni lligams amb l'exterior, ni tampoc una referència clara en l'àmbit internacional. També assenyala com d'important havia estat la necessitat de construir un bagatge teòric autònom i al mateix temps practicar aquest neopositivisme (potser fóra més senzill dir-ne pragmatisme) que permetia una certa incidència —amb escassos mitjans— en el moviment obrer.

Tanmateix, del FOC —una experiència formativa només comparable en la seva biografia a l'entorn familiar—, Maragall en conservaria tres coses: una lleialtat indestructible a un nucli molt reduït de persones amb qui havia compartit l'experiència; una àmplia xarxa de relacions i afectes amb el món obrer —un món que altrament per raons de naixement mai no hauria conegut ni estimat—, i, finalment, una profunda desconfiança pels

grans relats ideològics, no pas per les idees, sinó per allò que ell anomenaria en algun moment els «ismes». Finalment, aquesta desconfiança tenia un corol·lari: la por, una por agudíssima als enfrontaments interns, a les fraccions i a la confrontació en el camp intern de l'esquerra per qüestions secundàries i personalismes.

La dissolució del FOC va suposar una forta frustració, un sentiment de fracàs, per al jove Maragall. A més, el règim no tan sols no donava senyals de debilitat, sinó que s'havia endurit arran dels primers atemptats importants d'ETA. El setembre del 1971, amb una beca Fulbright, va marxar amb la Diana i les seves dues filles cap a Nova York per estudiar a la New School for Social Research, on obtindria un màster en Econòmiques i entraria en contacte amb el marxisme americà, mentre llegia a fons Marx i Keynes.

L'any 1973 va tornar a Barcelona i es va incorporar al seu lloc de l'Ajuntament, mentre donava classes d'economia urbana i internacional a la Universitat Autònoma, i començava la seva tesi doctoral sobre *Els preus del sòl urbà. El cas de Barcelona (1948-1978)*, que presentaria l'any 1978 a la mateixa universitat. Maragall s'havia convertit en un tècnic, un especialista en economia urbana.

No obstant això, l'any 1973 no va ser fàcil, el retorn d'una Nova York que l'havia enlluernat —en endavant els seus amics li dirien «l'americà»— a la rutina grisa de l'Espanya franquista sense gaires estímuls va resultar xocant, escriu a les seves memòries:

Recordo la depressió de la tornada dels Estats Units, un estiu a Empúries,

travessant en diagonal el camp d'usurda entre Ca l'Eugasser i Can Rubert amb una sensació estranya de ser-hi i no ser-hi, caminant maquinalment (Maragall, 2008a: 96).

1.3. *El procés d'unitat socialista*

L'estiu del 1974, un grup de joves estudiants (Daniel Font, Artur Isern i Antoni Puigverd) van contactar amb Raimon Obiols, Artur Fernández i Francesc Casares —membres del nucli dirigent del Moviment Socialista de Catalunya (MSC)—, i d'aquests contactes en va sortir una crida a constituir un procés de Convergència Socialista de Catalunya (CSC) com a camí per a la constitució del Partit Socialista. Inicialment CSC va reunir l'MSC, el PSAN-provisional —que en sortiria al cap de pocs mesos—, un grup dels independents de l'Assemblea de Catalunya i un ampli grup d'exfocistes: Urenda, Jesús Salvador i Isidre Molas —que inicialment foren els més compromesos—, però també Maragall, Serra, Vegara, González Casanova, Aguirre, Royes, Cadevall, Garriga i Bertran, entre molts altres que s'hi anaren incorporant.

En aquests primers passos, l'activitat de Maragall es va centrar en el desenvolupament de la política urbana. Impulsà, juntament amb un ampli grup de tècnics i professionals, la creació del Centre d'Estudis Socialistes, en representació del qual el gener del 1976 va incorporar-se a la Coordinadora General de CSC, i després de la constitució del PSC-Congrés (novembre del 1976), es va fer

càrrec de la direcció de la Federació de Barcelona. Això sí, tot i que n'era el líder indiscutible, ocupava una extravagant secretaria d'agitació i propaganda —hi hauria eleccions en qualsevol moment i aquesta secretaria tindria l'activitat central—. I així va ser, al cap de mig any les eleccions es van convocar i Maragall, com a responsable de la campanya a Barcelona, va ser dels organitzadors més actius. Mentrestant s'havia ocupat d'escalfar motors el 16 d'abril en les «6 hores amb el PSC», un festival lúdic i polític a l'estil dels que organitzava el diari comunista *L'Unità* a Itàlia, amb l'èxit constatable d'omplir a vessar el Poble Espanyol de Montjuïc.

Paral·lelament a la seva activitat política, a l'Ajuntament Maragall s'involucrava i esdevenia un dels principals líders del moviment sindical dels funcionaris. La lluita per la renovació del Col·legi de Funcionaris —en un moment d'ocupació de tots els espais de legalitat possibles— va crear les bases d'un nucli contestatari a l'Ajuntament impulsat en gran mesura des del Gabinet de Programació, però aviat amb ramificacions a tota la casa. Això va facilitar l'impuls d'una plataforma reivindicativa molt àmpliament acceptada pel conjunt de funcionaris que va permetre la formació d'un moviment reivindicatiu que es va estendre al llarg d'aquell hivern, fins que al febrer l'alcalde Viola —amb molt poca traça i sentit del moment— es va negar a negociar. Els funcionaris van declarar una vaga indefinida que el dia 17 de febrer va culminar amb l'ocupació de la casa consistorial. La vaga de funcionaris i l'ocupació de

l'ajuntament van tenir molta repercussió a la ciutat, d'una banda perquè es desenvolupava en el centre polític a la vista de tothom —també per la mobilització d'un sector tradicionalment conservador com els treballadors de l'administració—, però sobretot perquè al llarg de la famosa ocupació del 17 de febrer la policia que vigilava els vaguistes des de la plaça va estar a punt, quan es va iniciar el desallotjament, de provocar un incident de greus conseqüències, quan guàrdies urbans i bombers s'hi van enfrontar amb els seus estris de treball. Al final, el bon sentit dels vaguistes va evitar un desgràcia. Inicialment es va militaritzar el servei, però Viola va ser substituït al cap de pocs mesos pel govern de Suárez i els vaguistes municipals van impulsar un moviment sindical unitari —que admetia la doble afiliació—: el Sindicat de Treballadors de l'Administració de Catalunya (STAC), del qual Ernest Maragall esdevindria el principal impulsor.

En els primers temps del PSC-Congrés, probablement pels seus orígens polítics, Pasqual Maragall apareixia juntament amb Urenda com l'ala més a l'esquerra del partit. Alguna cosa d'això es pot veure en l'article «Sobre la transició al socialisme» (Maragall, 1976b), on es plantegen les qüestions teòriques de les contradiccions entre centralització i autogestió, la societat de transició al socialisme en un marc democràtic i la reversibilitat del poder polític, i entre societat de transició i espai econòmic significatiu. Es tractava d'un text breu presentat un any abans a Portugal, on es reflectia bé tant un moment decisiu

de l'evolució des del marxisme cap a un socialisme democràtic amb voluntat de renovació com l'acceptació de les institucions de la democràcia formal, reclamant alhora formes autogestionàries d'organització social i assenyalant Europa com l'espai socioeconòmic significatiu per a la transició al socialisme.

Després de les eleccions del 1977, el panorama canviaria per a Maragall. L'èxit de la llista Socialistes de Catalunya — que reunia el PSC (C) i la Federació Catalana del PSOE— va portar al reforçament de la direcció nacional, ja que alguns dels seus membres van ser elegits diputats. Molas, Serra, Maragall i José Luis Martín Ramos s'incorporaven a l'executiva. Maragall s'ocuparia, en col·laboració amb Urenda, de dirigir l'anomenat «front de lluita urbana», és a dir, la política local, en un moment en què s'esperaven unes eleccions municipals imminents. No va ser així. Suárez, probablement tement un efecte com el del 14 d'abril, les va posposar a l'aprovació de la Constitució. Mentrestant, a l'Ajuntament, l'alcalde de designació governamental Socías Humbert va crear una Comissió de Bon Govern, formada pels partits d'oposició, amb qui consultava totes les decisions importants. A la comissió, Maragall (PSC) i Jordi Borja (PSUC), tant perquè representaven els partits més forts i més votats com pels seus coneixements tècnics, portaven la veu cantant. De la comissió, en va sortir el *Llibre blanc de la Ciutat de Barcelona*, que hauria de fer molt servei al futur Ajuntament democràtic.

El retorn de Tarradellas la tardor del 1977 va donar lloc a

la formació d'un govern d'unitat. L'operació Tarradellas mai no va ser completament acceptada per molts sectors de l'esquerra —Benet va ser el principal portaveu d'aquesta contestació—, però fins i tot dins el PSC, que havia pilotat el retorn, el personalisme del personatge despertava fortes reticències —Maragall estava entre els reticents—. En el govern, d'una banda hi hauria consellers polítics —que eren els líders dels partits—, però a més s'havien de distribuir les carteres tècniques, una per a cada partit, més la de Treball per a un sindicalista. En les travesses socialistes, hi havia candidats molt definits: Marta Mata per a Educació —a qui tant Pujol com Tarradellas es van oposar —, Serra o Sureda per a Economia —finalment seria per a l'ucedista Folchi—, Maragall per a Política Territorial i Obres Públiques (PTOP), i Jesús Salvador o Martín Toval per a Treball. Els socialistes finalment s'emportarien PTOp, però el conseller va ser Narcís Serra. Les circumstàncies no s'han aclarit mai del tot. Sembla que Reventós l'hi va oferir a Maragall, però com va passar en altres casos com Treball, on Tarradellas es va decantar per Joan Codina —un sindicalista de la UGT independent—, les preferències del president devien pesar decisivament.

Com que les eleccions municipals no arribaven, la tardor del 1978 Maragall va tornar a marxar als Estats Units per donar classes, gràcies a les gestions de Vicenç Navarro, a la Johns Hopkins de Baltimore, amb el geògraf anglès David Harvey. Al gener, una trucada d'Urenda va interrompre aquesta activitat: es reclamava Maragall per

fer-se càrrec de la campanya de les eleccions municipals que s'havien de celebrar aquella primavera. I Maragall va tornar.

2. L'APRENTATGE I LA PRÀCTICA DEL PODER: L'ALCALDIA DE BARCELONA (1979-1992)

2.1. *La construcció del lideratge*

En arribar a la política institucional com a tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona, Maragall era un tècnic prometedor i ben preparat amb un passat de militància política activa i posat diletant. Es podria dir que era un exemplar relativament representatiu de la seva generació, si es vol d'una certa elit d'aquella generació. Però encara no era un dirigent polític de primera fila. Potser per això, tot i que havia sonat com a candidat a l'alcaldia, no ho va voler ser. El PSC primer va anar a buscar figures una mica més grans i amb una posició professional més consolidada, com ara Francesc Casares i González Casanova, que van declinar l'ofertament. Finalment, i per suggeriment del mateix Maragall, va ser elegit Narcís Serra, que ja ocupava la conselleria de PTOP. Això sí, amb Maragall de número dos. El seu coneixement de l'Ajuntament com a funcionari i el seu paper en la Comissió de Bon Govern de l'etapa de Socías el feien imprescindible. La llista del PSC es va fer encara pel sistema de quotes entre els tres partits que s'havien unificat feia uns mesos, però Maragall va ser el

segon de la llista. En el número tres, hi figurava Martí Jusmet —que aniria a la Diputació—, mentre que al quatre hi anava Urenda —que seria vicepresident de la Corporació Metropolitana—. A l'Ajuntament es formava un govern de progrés amb PSC, PSUC, CiU i ERC. Maragall esdevenia primer tinent d'alcalde i era l'encarregat de dur a terme la reforma administrativa, tot i que dos anys després, quan CiU va guanyar a la Generalitat i va abandonar el govern municipal, hi va sumar la responsabilitat d'Hisenda.

Amb habilitat i a pesar d'un context general gens favorable, Serra va anar consolidant-se ràpidament com a alcalde. La crisi econòmica s'acarnissava amb la ciutat, mentre el clima espanyol s'enraria pel terrorisme i el soroll de sabres fins a culminar amb el cop del 23-F. L'exaltació dels primers anys de la Transició havia donat pas al «desencant». A més, el PSC havia perdut les eleccions del 1980 i quedava així exclòs de la tasca de reconstrucció nacional que el govern de la Generalitat havia d'emprendre. Tanmateix, i dins d'aquest quadre, una enorme mobilització ciutadana va donar als socialistes una àmplia victòria electoral a Espanya l'any 1982, i d'aquesta manera van concentrar totes les esperances de salvar i construir la democràcia. Després de la victòria electoral de l'octubre, Felipe González, d'una manera inesperada per a tothom, va nomenar Narcís Serra ministre de Defensa. Aquesta vegada, per Maragall tota resistència va ser inútil: seria l'alcalde de Barcelona, passant a aquesta posició de primera fila, d'exposició total, que tanta basarda li havia